

KANCELARIA SENATU

BIURO KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ

BKS/DPK-134-28136/14 JB

Warszawa, dnia 15 kwietnia 2014 r.

PB-07/14

Nr: 28136/11	Data wpływu 28 luty 2014 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 26 marca 2014 r.

PODJĘCIE UCHWAŁY OKOLICZNOŚCIOWEJ

TEMAT

500. ROCZNICA BITWY POD ORSZĄ

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja zbiorowa

Stowarzyszenie Rodu Rodziewiczów, Radziewiczów, Rodzewiczów, Radzewiczów i Rudziewiczów z Wolina.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę uchwałodawczą w celu upamiętnienia 500. rocznicy bitwy pod Orszą.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

W związku z przypadającą 8 września 2014 r. 500. rocznicą bitwy pod Orszą Stowarzyszenie złożyło petycję o podjęcie uchwały okolicznościowej upamiętniającej to wydarzenie.

W ocenie wnioskodawcy uchwała okolicznościowa „zainspiruje prasę, radio i telewizję do przypomnienia Polakom zwycięskiej bitwy z Wielkim Księstwem Moskiewskim” oraz pozwoli przywrócić pamięć o bitwie, w której stanęły wojska litewsko-polskie przeciwko licznym oddziałom moskiewskim. Sukces bitwy miał istotny oddźwięk w dalszych planach politycznych państw sąsiadujących z Koroną Królestwa Polskiego. Doprowadził m.in. do zerwania sojuszu zawartego w lutym 1514 r. pomiędzy Wielkim Księstwem Moskiewskim a Świętym Cesarstwem Rzymskim, który zobowiązywał oba państwa do wspólnego wystąpienia przeciwko Koronie i Wielkiemu Księstwu Litewskiemu w celu pomocy Moskwie w zdobyciu Kijowa, Smoleńska, Połocka i innych ziem uznawanych przez Księstwo Moskiewskie za ruskie.

W wyniku zerwania sojuszu niemiecko-moskiewskiego nastąpiło zbliżenie Cesarstwa Rzymskiego do państwa jagiellońskiego, potwierdzone zawartym w 1515 r. układem wiedeńskim – traktatem dynastycznym między Jagiellonami (Zygmuntem I Starym i Władysławem II Jagiellończykiem, królem Czech i Węgier) a Habsburgami (cesarzem Maksymilianem I).

Ponadto wnioskodawca oczekuje, że „apel Senatu (zostanie) skierowany do administracji rządowej i samorządowej, nauczycieli i wychowawców, środowisk naukowych”. Postuluje również rozważenie możliwości wykonania kopii obrazu „Bitwa pod Orszą” ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie i podarowanie go Litwie.

STAN PRAWNY:

brak

PRACE LEGISLACYJNE:

brak

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

W grudniu 2013 r. Sejm Republiki Litewskiej ogłosił rok 2014 Rokiem Bitwy pod Orszą.

W uzasadnieniu podniesiono, że w 2014 r. mija 500 lat od historycznego zwycięstwa wojsk Wielkiego Księstwa Litewskiego w Bitwie pod Orszą, w której Litwini obronili integralność swoich ziem. W 1514 r. Litwa wspólnie z Polską odniosły zwycięstwo nad prawosławną Moskwą. Bitwa pod Orszą jest po Bitwie pod Grunwaldem jednym z największych zwycięstw w historii wojska litewskiego oraz niezwykle ważną datą w dziejach Litwy.

Źródło: Znad Wilii <http://zw.lt/litwa/2014-rokiem-bitwy-pod-orsza/> [dostęp: 2014-03-06].

W dniach 27–29 czerwca 2014 r. w Warszawie odbędzie się – zorganizowany przez Fundację Orsza – dwudniowy piknik rycerski "Orsza 500 lat". Podczas pikniku zaprezentowana zostanie wystawa oraz obozowisko rycerskie, jak i targ ze stoiskami rzemieślników wytwarzających przedmioty, w tym repliki broni, oraz inne tradycyjne wyroby tamtego okresu. Zaplanowane zostały również turnieje, konkursy i pokazy rycerstwa. Głównym punktem wydarzeniem "Orsza 500 lat" będzie inscenizacja bitwy.

Źródło: <https://www.facebook.com/events/662304760449717/?ref=5> [dostęp: 2014-03-06].

W 1991 r. umieszczono na monumencie Pomnika Nieznanego Żołnierza 14 nowych tablic upamiętniających miejsca bitew z lat 972–1683, 1768–1921 i 1939–1945. Na jednej z tablic widnieje napis: „ORSZA 8 IX 1514”.

INFORMACJE DODTKOWE:

Przełom XV i XVI wieku dla relacji polsko-litewsko-ruskich to okres dynamicznych zmian terytorialnych i przemian społecznych, których impulsem było proklamowanie przez Wielkie Księstwo Moskiewskie idei odzyskania ziem ruskich pozostających poza granicami Księstwa.

Escalacja konfliktów zbrojnych określana jest jako wojny litewsko-moskiewskie:

I Wojna litewsko-moskiewska (1492–1494) doprowadziła do oderwania od Litwy części pogranicza lennego tzw. Księstwa Wierchowskie.

II Wojna litewsko-moskiewska (1500–1503) zakończona została podpisaniem w 1503 r. w Moskwie 6-letniego rozejmu: Litwa utraciła 25% terytorium, w tym ziemię czernichowską, siewierską i część smoleńskiej, zaś granica Moskwy zbliżyła się do Kijowa, Mścislawia i Smoleńska, który stanowił klucz w systemie obronnym państwa litewskiego.

III Wojna litewsko-moskiewska z udziałem Polski (1507–1508). Wybuch kolejnego konfliktu poprzedził zawarty w 1506 r. pomiędzy Zygmuntem I władcą państwa polsko-litewskiego a Chanatem Krymskim układ sojuszniczy: Chanat zrzekł się prawa do wszystkich ziem ruskich zagarniętych przez Moskwę na Litwie (dawniej należących do Złotej Ordy) przyznając Koronie prawo do Pskowa, Nowogrodu Wielkiego i Riazania. W odpowiedzi na ten układ Księstwo Moskiewskie zaatakowało Litwę. Konflikt zbrojny zakończył podpisany w 1508 r. „wieczysty pokój”. Moskwa nie uzyskała żadnych zdobyczy terytorialnych, co zostało odebrane jako sukces strony litewskiej.

IV Wojna litewsko-moskiewska z udziałem Polski (1512–1522). Zarzewiem do kolejnego konfliktu zbrojnego były najazdy Tatarów krymskich, sojuszników Królestwa Polskiego, na Moskwę. W 1512 r. Księstwo Moskiewskie wypowiedziało wojnę państwu jagiellońskiemu. Główne walki toczyły się w okolicach Smoleńska, Witebska i Połocka. Wtedy też, po raz pierwszy na tej wojnie, pojawiły się polskie oddziały zaciężne.

Los kilkuletniego konfliktu zbrojnego, zwycięskiego dla wojsk litewsko-polskich, stanął pod znakiem zapytania, gdy na początku 1514 r. Księstwo Moskiewskie otrzymało od Cesarstwa Rzymskiego propozycję wspólnego uderzenia na Koronę i Księstwo Litewskie. Zawiązanie koalicji antyjagiellońskiej sfinalizowane zostało podpisaniem układu sojuszniczego, dzięki któremu Cesarstwo oczekiwało na zwiększenie swoich wpływów w Europie Środkowej i Wschodniej. Następstwem zawartego układu było zerwanie przez Moskwę rokowań pokojowych z Królestwem Polskim i Księstwem Litewskim. W odpowiedzi strona litewsko-polska rozpoczęła przygotowania do wojny. Obradujący w Wilnie sejm Wielkiego Księstwa Litewskiego zarządził pobór specjalnych podatków. Za część pozyskanych środków Litwini zdecydowali się zwerbować w Koronie pokaźne siły zaciężne. Wzmocniono też obsadę i wyposażenie twierdz w Smoleńsku i Połocku, wezwano na pomoc siły tatarskie.

W kwietniu 1514 r. wojska Księstwa Moskiewskiego rozpoczęły zwycięski pochód zajmując kolejne tereny i miasta Księstwa Litewskiego. Silny opór stawiała twierdza smoleńska. Jednakże kilkumiesięczne walki zakończyły się poddaniem twierdzy (przełom lipca i sierpnia 1514 r.). Droga w głąb Księstwa Litewskiego dla Moskwy została otwarta. Tymczasem, w sierpniu 1514 r., wojska litewsko-polskie osiągnęły pełną zdolność bojową i wyruszyły spod Mińska w kierunku Orszy.

Miasto Orsza stanowiło wówczas ważny węzeł komunikacyjny, z którego wiodły szlaki przez Mińsk do Wilna, przez Smoleńsk do Moskwy i przez Mohylew do Kijowa.

Armia litewsko-polska liczyła przeszło 30 000 żołnierzy, w tym: 15 000 jazdy litewskiej, 5 000 zaciężnej jazdy polskiej, ponad 3 000 ochotników i żołnierzy nadwornych, 3 000 zaciężnej piechoty polskiej i artylerii. Oddziałami litewskimi dowodził wojewoda kijowski Jerzy Radziwiłł, zaś formacjami polskimi starosta trembowelski Janusz Świerczowski. Komendę nad całością sił litewsko-polskich sprawował hetman wielki litewski Konstanty Ostrogski.

W chwili zbliżania się wojsk litewsko-polskich pod Orszę siły moskiewskie były rozproszone: część oddziałów stacjonowała pod Orszą, część w okolicach Borysowa i Mińska, część pod Druckiem.

Do pierwszych potyczek, zwycięskich dla strony litewsko-polskiej, doszło pod koniec sierpnia 1514 r., po czym 1 września armia jagiellońska dotarła w okolice Drucka, siedziby naczelnego dowódcy wojsk moskiewskich księcia Iwana Czeladnina, ostatniego ośrodka oporu przed Orszą.

7 września 1514 r. wojska jagiellońskie podeszły do Dniepru prowokując stacjonujące po drugiej stronie wojska moskiewskie. Jednocześnie znaczna część wojsk jagiellońskich przeszła w górę rzeki. W nocy z 7 na 8 września 1514 r. zorganizowano przeprawę przez Dniepr wykorzystując osiągnięcia inżynieryjne wojsk polskich: piechotę i artylerię przeprowiono po specjalnie skonstruowanym moście pływającym, zaś jazda przeprowiła się na drugi brzeg wykorzystując liczne brody. Nad ranem wojska litewsko-polskie zajęły dogodne pozycje obronne rozłożone pomiędzy orszańskimi wąwozami, ukrywając w drzewach i zaroślach artylerię, zaś wojska moskiewskie sformowały szeroki front zajmujący ok. 4-5 km.

Bitwa rozpoczęła się 8 września 1514 r. koło południa.

Zaciekle walki trwały ze zmiennym skutkiem na całym froncie. Decydującym momentem bitwy było zastosowanie przez polskie hufce posiłkowe manewru tatarskiego, czyli pozornej ucieczki. Manewr ten sprowokował armię moskiewską do podjęcia pościgu by zamknąć armię jagiellońską na brzegach rzeki i zdobyć przeprawy na Dnieprze. Atakujące chorągwie moskiewskie powstrzymała ukryta w zaroślach polska artyleria i uzbrojona w broń palną piechota, zaś polskie hufce walne – wsparte przez część hufców posiłkowych – dokonały zwycięskiego ataku.

W odpowiedzi oddziały moskiewskie wprowadziły do walki pozostające jeszcze w rezerwie Pułki Straży Przedniej i Tylnej usiłując wyjść na tyły wojsk litewsko-polskich. Zdecydowana obrona litewskiego hufca walnego i części polskiego hufca walnego ostatecznie przesądziła o losach bitwy.

Bitwa zakończyła się o zmroku, jeszcze do północy trwał pościg za uchodzącymi Rusami, z którymi rozprawiono się krwawo.

W ocenie historyków bitwa pod Orszą jest jedną z pierwszych, w której w warunkach bojowych wykorzystano współpracę artylerii z uzbrojoną w broń palną piechotą. Przebieg bitwy, z punktu widzenia taktyki, był niewątpliwym sukcesem wojsk litewsko-polskich, gdyż poszczególne rodzaje wojsk: piechota, jazda i artyleria ściśle ze sobą współpracowały, wówczas gdy wojska moskiewskie nie komunikowały się ze sobą i toczyły osobne potyczki.

Kampania 1514 r. pomimo spektakularnego zwycięstwa pod Orszą nie pomogła Księstwu Litewskiemu odzyskać Smoleńska. Zaś sama bitwa nie wpłynęła na długość i przebieg IV wojny litewsko-moskiewskiej.

Inaczej relacje międzypaństwowe kształtowały się w dyplomacji. Bezpośrednim skutkiem zwycięstwa orszańskiego, było rozbitcie sojuszu niemiecko-moskiewskiego (układ sojuszniczy zawarty na początku 1514 r. przeciwko państwu polsko-litewskiemu).

Królestwo Polskie i Księstwo Litewskie wykorzystując chwilową stabilizację ze strony zachodnich i wschodnich sąsiadów podjęły kroki dyplomatyczne w celu rozwiązania konfliktu habsbursko-jagiellońskiego. W 1515 r. zawarto układ wiedeński kończący długoletni spór pomiędzy Jagiellonami a niemieckim rodem cesarskim. Układ dynastyczny, w razie wygaśnięcia czesko-węgierskiej linii jagiellońskiej, zapewniał Habsburgom otwartą drogę do tronów Czech i Węgier. W zamian państwo polsko-litewskie uzyskało obietnicę cesarską stabilizującą relacje nadgraniczne: Cesarstwo nie udzieli poparcia Zakonowi Krzyżackiemu i jego antypolskiej kampanii oraz zrezygnuje ze współdziałania z państwem moskiewskim.

IV Wojna litewsko-moskiewska została zakończona 5-letnim rozejmem podpisanym w 1522 r.: Moskwa zachowała ziemię smoleńską i siewierską.

V Wojna litewsko-moskiewska z udziałem Polski (1534–1537) Królestwo Polskie i Księstwo Litewskie niepokodzone z utratą strategicznych ziem smoleńskiej i siewierskiej, wykorzystując zamęt w państwie moskiewskim po śmierci Wasyla III, przystąpiły do kolejnej próby odzyskania utraconych ziem.

Pospolite ruszenie szlachty litewskiej pod dowództwem Jerzego Radziwiłła nie odniosło oczekiwanych sukcesów. Pod koniec 1534 r. wojsko litewskie zostało rozformowane, co wykorzystwała Moskwa. Trzy wielkie armie moskiewskie pomaszerowały w głąb Wielkiego Księstwa Litewskiego kończąc zwycięski marsz na przedpolach Wilna.

W 1535 r. konflikt rozgorzał na nowo. Polskie wojska zaciężne wraz z litewskim

pospolitym ruszeniem uderzyły na Moskwę, aby odzyskać ziemię siewierską, w tym twierdze Homel i Starodub. Zaciekle walki dziesiątkujące szeregi walczących formacji litewsko-polskich oraz brak środków na utrzymanie armii zaciężnej wymogły zawarcie rozejmu. W 1537 r. zawarto układ stabilizujący na przeszło ćwierćwiecze granicę litewsko-ruską, na mocy którego Litwa odzyskała twierdzę Homel.

Źródło: Podhorecki L. *Sławne bitwy Polaków*. Warszawa 1997. *Orsza 1514* s. 99-112.

Drózdź P. *Historyczne bitwy: Orsza 1514*, Warszawa 2000.

W załączeniu: Mapa Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego w latach 1506–1572.

REKOMENDACJE BIURA:

Bitwa pod Orszą rozegrana 8 września 1514 r. była jedną z największych batalii ówczesnej Europy. Porównywana przez wielu historyków do glorii grunwaldzkiej nie otrzymała poczesnego miejsca w powszechnej świadomości narodowej. Choć prym militarny wiodły szeregi Wielkiego Księstwa Litewskiego, to właśnie formacje polskie odegrały znaczącą rolę militarnie i technicznie.

Początek XVI w. uważa się za czas narodzin polskiej husarii. Formacje husarskie nazywano początkowo chorągwiami rackimi, które od powszechnych wówczas chorągwi kopijnicznych różniły się brakiem uzbrojenia ochronnego jeźdźców i koni. Z czasem ekwipunek żołnierski uzupełniony został o lekki pancerz i tarczę, a jako broń zaczęto używać lekką kopię zwaną „drzewem” oraz szablę. Tak rozpoczęła się ponad 200-letnia historia tej formacji, znacząca wieloma zwycięstwami m.in. w bitwie pod Orszą,

Jednak dopiero w drugiej połowie XVI w. husaria stała się główną siłą uderzeniową wojsk Rzeczypospolitej. Stefana Batory w 1576 r. zreformował wojsko powołując do życia chorągwie husarskie.

W związku z powyższymi informacjami Biuro Komunikacji Społecznej proponuje rozważenie możliwości podjęcia uchwały okolicznościowej upamiętniającej 500. rocznicę wiktorii orszańskiej.

OPRACOWAŁA

Joanna Baranowska

DYREKTOR

Anna Pomianowska-Bąk

